

bod uit van eling al hun u zal dit nige wezen. enig doctor mt, dat hij oering ver- en van haar gevolge zou ische belang wegen dan

r Groningen el van ons ugglijk wier- in 1886 en volgen:

de pers der wist wel dat 4 de Afchele- ioleantie, hier erk Gods bij le Hervormde wordt, of als

hoe een man van a tot a. Hoedema- zoo ontvandt n het Gedenken- en eenamen- n, wordt o. i. oor de heile tjd op touw uonaal wilde thonaire trek opmerksaam- Geref. Kerken naast het zeer illig gevonden utioaire trek porpstrong dier daarmede be- die niet is de oor den geest hat waardoor etreden, maar rmen, wereld- Het slangen- n boezem der gelijk die dit at de wrange

oorbij te zien, deze Kerken . Zij kunnen erschheid ver- at de oorzaak en een banier n kan onder- ase kerk mist dese rechten niet meer zou danig bejijdt Christus den n, dat wij dit orte jaren to- nnen, dat als ocht kunnen kic kan hand- r, maar meer geval is.

te Hervormde n een kwart- id voorbij is kt.

te nog altoos de Doleantie geweest; dat Koning der schijnen de k maar niet

og uit Lex- de schrijven : EN.

ge gemeente- t, die hande- dedeeling, een- worden per- of geschrapt, genoten, maar onder de on- et. Blijken de voerde debat- niten degenen : draagt van wel bedeeeling ngerlijke on- n der Kies- rlijke onder- bidt bij onver- . als er inder- , behoeftigen", aat dat met e noodstand, drijveer. Et n kerken die n de goederen laten komen, an ook geen swet. (Arrest el 1891). Er de diaconie die zij helpt, use, die men luidt. Welnu, siet van het kkeijk staat ng van nood", zal zij het aat aan een

kinderen, de ischen vallen het uiteraard n. De kerk, t over goede ing, om de loen. Welnu, paan komen, stigen" gaat or den zwa-

zulk een ge- z on weren, t. Want de stand, welke eligen. "En behoeftigen". Hier helpt

de broederlijke liefde, éér het zoover komt. Maar wij gaan nog een stap verder. De kostwinner of de vrouw van dat gezin wordt ziek. Dan komt er wel waarlijk nood. De Diaconie ondersteunt; maar ook die ondersteuning tast het kiesrecht niet aan. Wel is de eerste eigenschap van onderstand in den zin der Kiewet aanwezig: er is nood. Maar nog niet de tweede: het gezin behoort nog niet tot de paupers. (Zie o.a. Elenbaas over de Kiewet). Men gevoelt, dat er dus geen sprake van is, dat diaconale hulp aan fatsoenlijke arbeiders-gezinnen in gevallen van ziekte, overlijden, tijdelijke werkloosheid, strenge winterkoude, enz. van het kiesrecht zou mogen uitsluiten. Een Diaconie, die over voldoende middelen beschikt en haar plicht verstaat, zal slechts bij uitzondering een armzalige in den zin der Kiewet te noteren hebben.

Voor tweeërlei is hier dus deser dagen voor onze diaconen zorg te dragen:

1. te dat zij van de door hen ondersteunde broeders geen andere opgeven dan die waarlijk door de Kiewet bedoeld worden. En dat zullen er — zoo zij hun roeping getrouw konden zijn — zeer weinigen zijn;

2. te dat zij, wanneer straks tusschen 31 Maart en 31 April de kieslijst ter lezing ligt, tergeve nota nemen of ook geen anderen dan de door hen opgegeven van de kieslijst geschrapt zijn.

Het is waarlijk al erg genoeg, dat er armoede zijn kan, die met kiesrechtdering gestraft wordt, — laat ons waken, dat hier geen streep verder gegaan wordt dan de wet verordt.

Dr. H. H. K.

Rechtsafel.

Dr. P. D. CHANTÉPIE DE LA SAUSSAYE, hoog- leeraar te Leiden. HET CHRISTELIJK LEVEN. Haarlem. De Erven F. Boon. 1910.

I.

De bepaling in de Wet op het Hooger Onderwijs, dat aan de openbare Universiteiten in de Faculteit der Godgeleerdheid onderwijs moet worden gegeven in de ZEDEKUNDE, is voor de Christelijke ethiek, om het op zijn zachtst te zeggen, niet gunstig geweest.

In de dagen toen de Wet werd gemaakt, was ten onzent de onderscheiding opgekomen van ZEDEKUNDE en ZEDELER. Een op zich zelf vrij onschuldige en ook wel bruikbare, indien men haar verstaat als theoretische tegenover praktische ethiek.

Aan een levensleer, het zij dan descriptief of prescriptief, dient toch vooraf te gaan een theorie omtrent vragen als die over ontstaan en wezen van het zedelijke.

Bedenkelijk werd deze onderscheiding echter toen men onder ZEDEKUNDE of theoretische ethiek de "streng wetenschappelijke", wijl van alle vooroordelen onafhankelijke en daarom "prae- dactoorse ethiek" ging verstaan en daartegen- over de ZEDELER, wijl aan voor-oordeelen en "geloofsvertoeleningen" gebonden, als minderwaar- dig, geloofsaan en daarom buiten het akad- misch domein sloot.

Alsof ook een theorie omtrent vragen als die hier genoemde, krachtens het innig verband tusschen levensbeschouwing en wereldbeschou- wing, van "voor-oordeelen" en "geloofsvertoel- ings" ooit vrij zou zijn.

En nog bedenkelijker werd de zaak, toen men de dui- tel eere gebrachte ZEDEKUNDE kortweg met de wijzegeer ethiek en de dui- gedene- greede ZEDELER met de theologische ethiek ging identificeren. Een bovendien onjuiste vereen- selving, wijl de wijzegeer ethiek evenveer haar praktisch of "gedragregelend" element, als de theologische haar theoretisch of "beschouwend" element heeft. Want, al is het ook waar, dat vragen naar het ontstaan en het wezen van het zedelijke, van den plicht, de deugd en het goed, van het geweten en van de zedelijke beoordeeling, sedert in de 17e eeuw zich de filosofie van de theologie geëmancipeerd had, weer meer op den voorgrond kwamen, even waar is, dat de theologische ethiek zoo bij Roomschen als Protestanten met deze theoretische vragen toch rekening had gehouden en nog houdt.

Maar hoe onjuist de bovengenoemde vereen- selving ook is, zij heeft als gevolg gehad, dat nu jaren lang aan onze openbare universiteiten, behoudens enkele uitzonderingen, geen CHRISTE- LIJKE ETHIKA is onderwezen.

Onder den naam van ZEDEKUNDE is bijna steeds de WISGERIGE ETHIEK voorgedragen. Sprekend van de Universiteiten zegt nu ook Prof. de LA SAUSSAYE in de voorrede van zijn hier door mij te bespreken boek: "Velen wijden eenzijdig hun aandacht aan wijzegeer- moral; het is opmerkelijk dat ten onzent in de theologische faculteiten, nu ruim 30 jaren lang, behoudens twee uitzonderingen (Beets te Utrecht en schrijver deszes te Leiden) steeds filosofische, geen christelijke moraal is ge- doceerd."

Ik weet niet of het met die maar twee uitzonderingen nu wel geheel in den haak is. Maar niettemin is dit woord een onwraakbaar getuigenis, dat het voorschrijft der Wet omtrent het doceren van ZEDEKUNDE voor de Christelijke ethiek ongunstig, is geweest.

Een omstandigheid, die op haar beurt niet gunstig is geweest voor Theologie en Kerk.

De theologische ethiek raakte, verbannen van de universiteiten, en was er nog erger aan toe dan haar medebanneling, de theologische dog- matiek, die althans een onderdak in de semi- naria vond.

Uitgesloten van het academisch domein, werd bij de joggere generale der wetenschappelijk gevormden voor haar geen belangstelling meer gewekt. Straks als predikers en zielzorgers op- getreden, bepaalt zich de kennis der ETHIKA van de aldus academisch gevormden, tenzij eigen studie aanvult, allereerst tot de HISTORIA PHILOSOPHIAE MORALIS. Verder tot dat deel der zoo in de mode zijnde SOCIOLOGIE, hetwelk handelt van de Zedekunde of Ethographie, wat nog iets anders is dan zedekunde, en bij dezen schat van geleerdheid komt dan ook nog wat kennis van heidense ethiek met name van die van het BYZANTINISME.

Nu valt i- tte ontkenen, dat onder al dit geleerd ethisch apparaat dat laatste stuk, met het oog op de, ook zeer in de mode zijnde, nieuwere THEOSOFIE, voor prediker en ziel- zorgers nogwel het minst onbruikbare is. Maar evenmin valt te ontkenen, dat wat hij van ethiek het meest noodig heeft te weten, in zijn toerusting ontbreekt. Het laat zich dan ook voorzien, dat hij én als prediker, wijl de pre- diking, die zich immers tot heel de mensche- lijke ziel heeft te richten, naast een dogmatisch en mystiek, ook een ethisch element niet mag missen, én als conductor de conscience, teleur- stellingen zal hebben én geven.

Het is dan ook denkbaar, dat "voorzienige" studenten, die zich dus zien toerusten, bij zich

zelf denken, al zullen zij het ook om meer dan een reden niet zeggen:

Gere erlassen tot dir deze moralische Del- hatusse.

Onder deze omstandigheid is het bijzonder te waardeeren, dat Prof. CHANTÉPIE DE LA SAUSSAYE zich door het hoog opdoen van "streng wetenschappelijk" en "ethika die geen praedicaat dult", niet heeft laten verbijsteren. Door toch zijn onderwijs in de ZEDEKUNDE zoo in te richten, dat het een doceren van Christelijke moraal bleef, heeft hij zijnerzijds de nadeelige gevolgen van de wetsbepaling gemitigeerd.

Dit blijkt uit zijn boek.

Want wel waarschuwt de schrijver van HET CHRISTELIJK LEVEN ons in zijn Voorrede tegen het "in dit zijn geschrift een stenogram of dictaat van zijn collegies zien". Maar ook uit de onstand- heid, dat hij in diezelfde Voorrede, bij het brengen van zijn dank aan hen, die tot de uitgave van het boek hebben medegewerkt, ook gedekt "het aandeel dat zijn studenten aan zijn arbeid hebben gehad", mag zeker worden afgeleid, dat er bij wat op de katheder werd voorgedragen en wat in het boek wordt geboden, congenialiteit is.

Metterdaad is dit boek dan ook een Chris- telijke ethiek. Het eert het Christenbhart — men vergunne mij deze ietwat klikkende, maar daar- bij zeer gemeende uitdrukking, — van den Schrijver, dat hij zich, ook als academisch docent, niet schaaft het evangelie van Christus.

En met te meer sympathie begroet ik de verschijning van dit boek, omdat onze eigen wetenschappelijke literatuur, wat de nieuwere betreft, op dit gebied zoo arm is. HET CHRISTELIJK LEVEN toch is het eerste meer omvangrijke werk dat over Christelijke moraal, althans van protestantische zijde, na vele jaren ten onzent versijnt.

Want wel verscheen nog in 1894 de ZEDELER van den Amsterdamschen oud-hoogleraar Dr. S. HOKSTRA; maar "Christelijk" in den zin van "de bron en de kracht van het christelijk- zedelijk leven zoeken in de geloofsgemeenschap met Jesus Christus en door Hem met God", zoals de LA SAUSSAYE het in de voorrede van zijn HET CHRISTELIJK LEVEN omschrijft, — is een praedicaat dat de moderne-theoloog Dr. HOKSTRA aan de door hem in zijn ZEDELER voorgedragen moraal, zeker ook zelf niet zou hebben toegekend.

Deze christelijke ethiek welke de Leidsche hoogleraar "van studenten, predikanten en beschaafde christenen biedt" zal men niet lezen zonder getroffen te zijn door tal van schoone gedachten en rake opmerkingen. Wie zich ooit geroepen mocht voelen LICHTSTRALEN uit de werken van den heer CHANTÉPIE DE LA SAUSSAYE te verzamelen, zal uit dit zijn werk vele kun- nen opraven.

Er komen echter ook "toespelingen en zijes", bepaald aan het adres van ons gereformeerden in voor, waar men, rekening houdend met het adium theologicum, wel altijd een psychologische verklaring voor kan vinden, maar die men, naar de norm van ethische beoordeeling niet altijd kan goedkeuren.

Het ten vorigen jare verschenen eerste deel van HET CHRISTELIJK LEVEN bevat met een INLEIDING, de eerste drie en te begin der vierde van de vijf hoofdafdelingen waaruit het geheele werk bestaat zal.

Het tweede deel, waarvan de stof grooten- deels gereed ligt, hoopt Prof. SAUSSAYE zoo mogelijk nog in dit jaar te doen verschijnen.

De vijf hoofdafdelingen zijn:

- I. 's Menschen aanleg en bestemming.
- II. Het leven in de sonde.
- III. Het begin van het nieuwe leven.
- IV. Het persoonlijk Christelijk leven.
- V. Het leven in de kringen der gemeenschap.

Ik hoop de volgende week de bespreking van dit werk te vervolgen.

G.

Deeenigingslehen.

STATISTIEKEN?

Bekend is het woord der Heilige Schriit, volgens hetwelk ons geven van almoezen zoo behoort te geschieden, dat de ééne hand niet weet wat de andere hand doet, en dat we ons loon verliezen, indien we, bij het doen van weldaden, voor ons laten trompetten en ba- zunen.

Als men aan dat woord denkt, dan wordt dubbele weersin opgewekt bij het lezen van de krantenberichten over de gaven, die voor goede doeleinden gegeven worden door mannen als Carnegie, Rockefeller e. a.

Het schijnt, dat men in Amerika van dergelij- ke giften of schenkingen statistieken opmaakt, want nog onlangs, toen de beide genoemde kapitalisten groote sommen weggeschonken, kon men in de bladen lezen, tot welke bedragen de totalen hunner schenkingen reeds waren geregeen.

Nu zal men zeggen, dat er een verschil is tusschen schenkingen van groote sommen voor allerlei nuttige stichtingen van onderwijs en wetenschap en wat dies meer zij en het geven van almoezen; en dat is ook volkomen juist; maar veel tegenspraak zal wel niet behoeven te worden geducht, als gezegd wordt, dat het- geen de Heere Jesus over het geven van almoezen seide, een regel bevat, die bij analoogie op ander terrein, waarop de mild- daadigheid beoefend wordt, kan worden toegepast.

Het "geeft zonder iets weder te hopen", langen tijd ten onrechte zoo uitgelegd, dat men geen geld op interest móet uittreken, maar zeker wel óók in dien zin worden uitgelegd, dat men bij zijne giften niet geleid moet wor- den door de gedachte, dat men met bijzondere eere zal worden vermeld, maar dat men zooveel mogelijk moet geven in zulk een vorm, dat het weder ontvangen van eer of aanzien of wat dan ook, is buitengesloten.

Van uit dit standpunt bezien, vervullen de groote schenkingen van de Amerikaansche grootkapitalisten, welke op zoo weinig synpa- theische wijze worden aangekondigd, eer met weersin, dan dat ze verheffend werken.

Toch meene men niet, dat hetgeen hier gebranderkt wordt, alleen in Amerika en andere vreemde landen, maar niet ten onzent voorkomt, want de Amerikaansche methode is ook bij ons inheemsch. Met dit verschil echter, dat de grootste schenkingen die bij ons gedaan worden, van weinig of geen betekenis zijn tegenover de giften, die ginds gegeven worden.

Wie mocht twijfelen aan de juistheid dezer bewering, moet maar eens nagaan, wat bij verkiesingen voor openbare lichamen zoo al plaats vindt. Hij zal dan bemerken, dat menig candidaat aanbevolen wordt met het argument, dat hij zoo- of zooveel gegeven heeft voor deze of gene zaak van algemeen belang.

Oaalgang nog werd in een groote zaal een zeker candidaat aanbevolen door middel van een verkiesingsblad, dat een formeele statistiek

bevatte van al de weldaden die de betrokkene verricht had.

Dit systeem moet ten eenenmale afgekeurd worden, omdat het den goeden geest bederft, die het geven beheerschen moet.

Onze tijd is echter nu eenmaal een tijd van statistieken. Men heeft van alle mogelijke massaverschijnselen statistische overzichten, die zeker, indien ze met kennis van zaken worden gelezen, eenig inzicht kunnen geven in de numerieke waarde en betekenis van bepaalde gebaatheden en die ongetwijfeld in menig geval kunnen aanwijzen, in welken zin maat- regelen moeten worden genomen om eenige goede zaak te bevorderen of eenig kwaad te bestrijden.

En nu zal men wellicht vragen, of het niet goed zou zijn, ook van den arbeid der mild- daadigheid eens statistieken te gaan maken, om te zien hoe het met die weldadigheid ten onzent staat. Die vraag zou wellicht enigszins bevestigend beantwoord behooren te worden, indien zoodanige statistieken eenig nut konden uitoefenen.

Het is echter niet wel in te zien, welk nut men er mede zou kunnen verrichten. Zijn zoo- danige statistieken bedoeld om, helemaal op zichzelf, eens te laten zien, hoeveel toch wel gegeven wordt, dan zijn ze reeds daarom ver- oordeeld, en oorzaak, dat het loon verloren gaat; wat nog in veel ernstiger mate doorgaat indien de bedoeling is, te doen uitkomen, dat het eene deel des volks zooveel meer doet dan het andere deel. Hetzelfde zou ook van kracht zijn, indien men wilde gaan aantoonen, dat in ons land per hoofd der bevolking meer gegeven wordt dan in andere landen.

Weldadigheidstatistieken hebben trouwens natuurlijk slechts zeer geringe waarde voor de kennis der oeconomiche toestanden, omdat het geven eerst in de tweede of derde plaats be- heerscht wordt door oeconomiche omstandig- heden en veelmeer door zekere gezindheid des harten, die voor de kennis der oeconomiche verschijnselen niet veel waarde heeft.

De kennis van statistische cijfers in sake het geven voor allerlei Christelijken en anderen philanthropischen arbeid zou dus alleen eenige waarde kunnen hebben, indien men de be- doeling had, dat in ons land veel te weinig gegeven wordt, althans veel minder dan in andere landen.

Maar ook zoo bedoeld is de waarde van sulke statistieken zeer gering, want ten eerste is het haast ondenkbaar, dat men in andere landen statistieken zou hebben, die met de onze waren te vergelijken, en ten tweede mag wel in zeer sterke mate betwijfeld worden, of men de milddadigheid in een land op kan voeren door aan te toonen, dat zij elders ons vooruit is. Ten dere moge concurrentie tusschen twee of meer personen en ook nog tusschen verschillende groepen van een volk iets uit- richten, de concurrentie tusschen de volken onderling zal wel geheel werkloos kunnen worden geacht.

Neen, voor een zeer speciaal doel mogen statistieken over de geldelijke deelname aan philanthropischen arbeid, aan den arbeid dus o. a. van het verenigingsleven, nut en be- tekenis hebben, generale statistieken kunnen geen nut hebben en zouden licht nadeelig werken.

De milddadigheid moet door twee heel andere vragen bepaald worden. Ten eerste door de vraag, hoeveel arbeid er is, die niet aangevat kan worden, die stil moet liggen of met halve kracht verricht worden, omdat er niet ge- noeg geld is. En ten tweede door de vraag, of ieder voor zich wel zooveel afzonderd van hetgeen hem de Heere heeft toebetruwd, als hij mag afzonderen.

Wat het eerste aangaat, mag wel gevraagd, of het noodig is, aan te toonen, dat er werk te over is. Ziet niet ieder om zich heen Chris- telijken arbeid wachtende, die gedaan of béer gedaan zou kunnen en moeten worden, indien er maar geld was. Is het niet, om nu maar iets zeer ergs te noemen, verschrikkelijk, dat in plaatsen, waar het geld toch wel is, ieten gewerkt moet worden om het geld bijeen te brengen, noodig voor den bouw eener Chris- telijke lagere school, waarop de kinderen onzes volks zitten te wachten; om maar niet te spreken van het verder voortgezette onderwijs, dat in onze steden van Christelijken kant over het geheel nog vrijwel verwaarloosd wordt?

En nu zegt men wel, dat uit dezelfde portemonnaie's telkens en telkens weer zooveel ge- vraagd wordt en voor telkens meer en telkens nieuwe zaken; maar als die klacht juist wordt, mag toch gevraagd, of we reeds zoover zijn, dat we geven boven of zelfs ook maar raar ver- mogen.

Zeker, als men vraagt, wat gegeven moet wor- den, dan is men spoedig aan een grens toe- gekomen; maar als men, heel anders, vraagt, hoeveel mag gegeven worden, zonder dat men voor God onverantwoordelijk handelt, dan is het haast, alsof er geen grens te bekennen is en alsof gaandeweg hooger gegaan kon worden, zonder dat men schade ondervindt.

De arme weduwe in den tempel gaf, naar menschelijk inzicht, boven haar vermogen, op onverantwoordelijke wijze. Als we allen eens zoo deden, zou er dan zooveel noodige arbeid moeten blijven wachten?

Buitenland.

Norwegen. De Inwendige Zending. In Noorwegen speelt de Inwendige Zending een groote rol. Gelijk wij reeds mededeelden, is er in dit land voor honderd jaar een groote geestelijke beweging ontstaan door den arbeid van Hauge. Deze beweging liep in kerkelijk spoor, wanneer er mannen gevonden werden, die de kunst verstonden het nieuw ontwaakte leven voor de kerk te gebruiken. Zulke mannen waren de professoren in de Godgeleerdheid Johnson en Caspari, die het vertrouwen van alle Christenen in Noorwegen hadden en predi- kanten vormden, die gaarne met de mannen der Inwendige Zending samenwerkten. Maar er waren ook volgers van Hauge, die volgens ons ten onrechte beschuldigd worden in een onker- kelijk spoor te loopen, hetgeen het geval is met vele kleine verenigingen of gezelschappen, wier bloei door het optreden van de moderne Theologie in Noorwegen in de hand gewerkt wordt. Men denke echter niet, dat zij die onkerkelijk genoemd worden, er voor ijveren om de Kerk des Heeren als overbodig op zijde te zetten. Neen, zij verlangen slechts, niet in de wegen, waarin zich thans de Lutherse Staatkerk van Noorwegen beweegt, te wandelen. Zij richt- ten een school op waarin zendingen gevormd worden; ook stichtten zij een school voor opleiding van leekenpredikers, om "de vrije gemeente" van predikanten te voorzien. Men is in die kringen van oordeel, dat eenmaal "eene vrije Bijbelsche Kerk" uit de Staatkerk zal te

voorschijn treden als een vlinder uit haar pop. Daartoe moet niet alleen de verkondiging van het Woord vrij zijn (dit werd toegestaan in 1842 toen het Conventieklapkaat, op grond waarvan Hauge in de gevangenis werd gesloten, opge- heven is), maar ook de bediening van Doop en Avondmaal.

Men kwam tot de overtuiging, dat voor de ontwikkeling van gemeentelijk leven, de opwek- king niet alleen voldoende is; dat daarbij ook de bediening der sacramenten behoort plaats te hebben. Het wordt in Noorwegen reeds oog- lukkend toegelaten om het Heilig Avondmaal te bedienen, maar niemand er voor gestraft wordt, wanneer hij dit doet, al is het nog door de wetten des lands verboden. Als men nu de bediening van den doop er bij kan voegen, "dan hebben wij werkelijk Bijbelsche gemeenten, uit louter echte Christenen bestaande", zoo laat een voorstander der Inwendige Zending zich hooren. Nu zal men in verloop van tijd wel leeren, dat men eene reine kerk, een kerk van enkel ge- loovigen, nooit verkrijgen zal en dat het reeds veel is, wanneer men eene belijvende Kerk heeft en in stand houden kan.

Gemengd Nieuws.

De Luther-rol. Het Evangelisch Consistorium te Brunswijk bepaalde, dat de predikanten ook in hun buiten-ambtelijk verkeer, dus ook op de straat, een kleed moeten dragen, waardoor het aan den dag komt welk ambt zij bekleeden. De superintendent gaf, toen hiertegen bedenking ingebracht werd, te kennen, dat van "de hoogste plaats" het ge- wenscht werd dat predikanten altijd door in ambts- kleeding zouden verschijnen en dat hij daarom de vrijheid genomen had, de predikanten daarmede bekend te maken.

Dezer dagen werd nu te Brunswijk eene verga- dering gehouden door de vereniging van predi- kanten uit de landkerk en daar werd de volgende resolutie aangenomen: "De gewenschte invoering van een buitengewone ambtskleeding is in tegen- spraak met het wezen van de Evangelische predi- kantenstand en met het ambt dat Evangelische predikanten bekleeden; het bemoeilijkt de leeraars bij hun herderlijken arbeid en moet daarom afgewezen worden. Het is te wenschen dat in dit opzicht op de candidaten geen druk uitge- oefend worde." Deze resolutie werd volgens het besluit der vereniging door het moderamen aan het Consistorium overgemaakt met verzoek ook aan "de hoogste plaats" daarvan mededeeling te doen. Men kan verwachten dat deze zaak ook in den Landdag ter sprake komt! De machthebbers in Brunswijk schijnen niet te verstaan, dat er in eene Protestantische kerk van geen ambtskleeding sprake mag zijn, omdat het onderscheid tusschen clerus en volk is weggevallen.

De regering en de zending in Duitschland. Ook in Duitschland is de regering van lieverlede anders gaan denken over de zending. De laatste rede van den Staatssecretaris Lindquist gewaande van het Christenisme over de inboorlingen als iets dat op het gebied der koloniale politiek tot de wensche lijke zaken behoort, waaruit bleek dat er bij de regering in hare positie tegenover de zending een ommekeer kwam. In een Duitsch orgaan vinden wij de volgende juiste opmerking: "Hoe- wel de zending geen staatssubsidie van de regere- ring mag wenschen voor haar bekeeringarbeid, zoo zal het haar te stade komen, wanneer in het moederland de belangstelling voor haar werk ook in koloniale kringen toeneemt en wanneer de regering den beschavenden arbeid der zending in de scholen en aan de zieken ondersteunt."

De zending in Duitschland heeft echter met groote finantsele moeilijkheden te worstelen. In November had de Leipziger Mission een tekort van 785,000. De "Gosmische Mission" zegt in een "bede om hulp", dat hare inkomsten belang- rijk verminderden en dat hare middelen bijna verbruikt zijn. De Broedergemeente zowel als de Noord-Duitse Missie leven onder den zwaren druk van tekorten, die ten deele van vroegere jaren zijn. De Berlijnsche en Breklumsche zending vreesden evenzeer een tekort, wanneer zich niet haar vrienden in de Kerktweek zeer inspannen om krachtadige hulp te verleenen.

Het Duitsch Reichsgericht besliste dezer dagen dat eene kerkelijke gemeente verplicht is, de toe- gaangen tot het kerkgebouw in zoodanigen toestand te houden dat men zich zonder gevaar naar de godsdienstoefening kan begeven. Op 26 Dec. 1906 viel eene ongekunde vrouw op weg naar de kerk van Schlau niet ver van de kerkdeur tengevolge van gladheid, en brak daarbij een been. Zij eischte daarop van de kerkelijke gemeente eene schadevergoeding van 209 mark wegens verpleging en eene jaarlijkse rente van 600 mark, omdat zij niet meer in staat was den kost te verdienen. Deze zaak kwam ten slotte voor het "Reichsge- richt", dat overwoog: de kerkgemeente noodigt de gemeentelieden tot het bijwonen der godsdienst- oefeningen uit en is daardoor oorzaak dat een levendig verkeer ontstaat, waardoor de verplichting op haar rust ook de toegaangen tot het kerkgebouw, en dat niet in den engsten zin, maar ook het straatplein onmiddellijk voor de kerk, dat door de kerkbezitters betreden wordt, voor den aanvang der Godsdienstoefeningen te reinigen en geschikt voor het verkeer te maken. Deze verplichting blijft op het kerkbestuur rusten, ook al zou het plein voor het kerkgebouw niet het eigendom der kerkelijke gemeente zijn en, wordt niet weggenomen in het onderhavige geval, dat de godsdienst- oefening in den zden Kerstdag plaats heeft. Dientengevolge moest de kerk aan de vrouw de gevraagde schadevergoeding betalen.

Een tweede zaak kwam te Buttsdadt voor. Mevrouw L. ging op 30 Sept. de treden van de van buiten aangebrachte trap, die toegang tot het kerkgebouw verliet, af. Zij gleed daarbij uit en brak haar rechterarm. Haar echtgenoot eischte 75 mark voor de doctorrekening, 300 mark "Schmerzengeld" en een jaargeld van 400 mark. Door het hoogste gerechtshof werd de helft van de gevraagde sommen den klager toegewezen. Deze rechtbank oordeelde, dat de vrouw struikelde door een gat in de negende trap. Door dat gat was het gevaarlijk die trap af te gaan. De kerk had pas voor verfraaiing van het gebouw 18000 mark uitgegeven, zonder dat men het noodig geacht had den toestand van de trap te verbeteren. Voor dit verzuim van den "Vorstand" der kerkelijke ge- meente, werd de gemeente verantwoordelijk gesteld, zoodat deze zal kunnen betalen.

WINKEL.

Voor Kinderen.

DEN STRIK ONTKOMEN.

II.

ERN HUICHELAAR.

Uw Herder zal niet slapen.

MARNIX.

Caldon-house, waarheen wij den lezer ver- zoeken ons thans te vergezellen, was een dier oude schilderachtige gebouwen, wier juiste be- schrijving de pen van een Walter Scott zou vereischen, en die thans in Engeland meer en meer zeldzaam worden. Gesticht onder de regering van Hendrik V, in de oorlogen gedeeltelijk verwoest, later weder hersteld, was het van den eenen eigenaar aan den anderen overgegaan, tot het eindelijk door aankoop was gekomen in de handen van Richard Hainsley,

lid van de rechtbank en grondeigenaar in het graafschap.

De man, met wiens soon wij zoo even kennis maakten, behoorde tot degenen, die de kunst verstaan om als 't getij verlopen is de bakens te versetten, die voor- of achteruit gaan, alles met een vastgesteld doel — hun eigen voordeel. Zoo was er ook in zijne meening niets dwezer en onvoordeliger dan een be- paalde godsdienstige richting aan te kleven, in een land, waar soms de vorst bepaalde wat de onderdaan had te gelooven. Aan alle waarach- tige gemoedsvertoelving vreemd, was hij niet geen de minste zarseling onder Hendrik VIII van de Roomsche kerk tot het door dien koning geschapene staatskerkelijke lichaam overgegaan; en de uitkomst had bewezen dat dit eene verstandige daad geweest was. Immers hij dankte er zijn plaats in de rechtbank aan. Wederom was het om deze te behouden, dat hij, toen Maria op den troon kwam, zich ge- noegd had tot de Roomsche kerk terug te keeren, om er zoolang in te blijven als zijn belang zou medebrengen.

Bij al het gevoel van afkeer, dat zulk een gedrag onwillekeurig in een Christelijk gemoed opwekt, zal het goed zijn op te merken dat, voor hem die niet in waarheid hervormd, en tot nieuw leven in den Heiland herboren was, in die dagen tot zulk eene veranderlijkheid gereede aanleiding bestond. Elke wisseling van souverein bracht eene wijziging in den gods- dienst des Staats, vaak een vervolgeling van al wie niet medeging, met zich. 't Was toen meer dan ooit noodig hun die God en Zijn Woord liefhadden toe te roepen: "houdt wat gij hebt," en des te meer treurig dat juist zij, wier plicht 't geweest was dit te doen, soms de slechtste voorbeeld gaven. De vikaris van Bray, bij voorbeeld, was tot vier malen toe, beurtelings Roomsche en Protestantisch. Iemand verweet hem eens dat hij een "turncoat", een ellendige draaier was, zonder eenig beginsel." "Vergeet mij," hernam de waardige geestelijke, "ik ben zeer getrouwd aan mijn beginsel gebleven, om namelijk als vikaris van Bray te leven en te sterven." Wat kon men van de kudde ver- wachten, waar de herders alsoo handelden!

Ondanks al zijn schranderheid kon Richard Hainsley niet zeggen, dat het hem in de wereld bijzonder was megevoelen. Of het kwam van den "doorboorden buidel," vermied in zeker ook boek, om 't welk zich de eigenaar van Caldton-house nooit veel bekommerd had, zou ik niet durven beslissen. Genoeg — hij was in de laatste jaren steeds achteruitgegaan, en zelfs rustte er op zijne bezitting eene tamelijke schuld. Dag en nacht peinsde hij op middelen om dese af te doen niet alleen, maar tevens om weder tot zijn vorigen rijkdom te geraken, toen zich op eens een gelegenheid aanbood, die zelfs zijn stoutste verwachtingen overtrof.

De reiger, dien we zoo even verlieten, Lawrence Ruther, had sedert lang de aandacht gewekt van een dweepzieke en ketterhatende koningin. Afstammeling der oude vervolgde en gejaagde Lollards, een prediker der gerechtigheid, door beproefing gelouterd, door vrees noch vleierij aan 't wankelen gebracht, ging hij 't land door om zijn broeders in het allerheiligst geloof op te wekken, om standvastig te zijn in het leven, of — getrouw tot den dood. 't Was natuurlijk, dat Rome's dienaren den getrouwen getuige haatten met een volkomen haat. Honderdmalen had men getracht hem te vatten, — telkens had hem de Heere wonderbaarlijk gered. Thans echter was zijn val besloten. Een beoeloning van 800 pond was uitgelooft aan hem, die den vermetelen ketter aan "de ge- rechtigheid" zou uitleveren, benevens 200 pond voor den aanbrengeer. Voorwaar een som, waarvoor wel een verrader kon te vinden zijn.

Op 't verdiepen van dit loon had Hainsley zijn hoop gevestigd. Wel wist hij dat het niet gemakkelijk gaan zou des predikers schuilplaats aan te wijzen, veel minder hem aan het gerecht over te leveren. Maar toch moende hij na eenig nadenken de middelen ter bereiking van zijn heilloos doel te hebben gevonden. Voorreest kon hij gemakkelijk berekenen, dat Ruther, wetende hoe gretig men hem zocht, zich voor een oogenblik waarschijnlijk aan de vervolging zou onttrekken. De beste en minst verwijderde schuilplaats bood Schotland, en op zijn tocht daarheen moest de vluchteling bepaald in de nabijheid komen van Hainsley's woonplaats. Ten andere was het niet waarschijnlijk, dat de rondtrekkende leeraar, die vroeger meermalen in en om Durham had vertoefd, en den land- eigenaar alleen gekend had als een van Rome tot het Protestantisme bekeerde, weten zou dat hij thans weder het pandum aanhing. Was er dus een middel om het slachtoffer naar Caldton-house te lokken, zoo leed het geen twijfel of de vangst zou gelukken.

Dit middel nu meende Hainsley gevonden te hebben. Hij wist dat er onder zijn pachters vele waren, die in 't geheim of meer openbaar, der Evangelische waarheid geen kwaad hart toedroegen. Vooral was hem dit bekend van sekeren Brouwers, een Vlaming van afkomst, die met vele landgenooten zijn verdrukt vader- land ontkenen was. Daar deze man behalve een oprecht gemoed, met Zacheus den tolle- naar ook nog dit gemeen had, dat hij klein van persoon was, noemde men hem gewoonlijk Kleine Brouws.

Vóór de vervolging onder Karel V in de Nederlanden begon, had Brouwers het ambt van schrijver in de stad zijner inwonning be- kleed, een omstandigheid, die gepaard aan de geleerde opvoeding, door hem genoten, het onderscheid tusschen zijn tegenwoordige om- geving en hem zelf meer dan sterk deed. 't kon- men Toen evenwel "Charles qui triche" 't begon met zijn bloedige bevelen, en "der Lutherse" den oorlog verklaarde had Brouwers wilselijk al het aardse schade en drek geacht voor de uitnemendheid der kennis van Christus Jesus. Engeland bood hem een ten minste veiliger toevluchtsoord, en zoo vinden wij thans den voormaligen stadsschrijver wederarbeidende met de handen, om het stukken broods te winnen, dat hem een ongestuurd vaderland weigerde. Wonderlijke leiding Gods! Uit het- zelfde Engeland, dat zoo menig verdrukten Nederlander had opgenomen, zou nog geen veertien jaren later de vloot aanreilen, wier fiere bemanning, den strijd aanbindend met hem, die zich thans koning van Engeland noemde, den verdrukten het edele brengen zou, wat den mensch op aarde geworden kan — de vrijheid.